

APROVIZIONAREA ȘI POLITICA DE PREȚURI A UNOR ORAȘE DIN TRANSILVANIA ÎN SECOLELE XVI—XVII

Ce reprezentau orașele din Transilvania în secolele XVI—XVII? După definiția juristului Stephanus Werböczy, formulată la 1517 în cunoscutul său *Opus Tripartitum* (Pars 3, Titulus 8.§ 1): „*Est autem civitas domorum et vicorum pluritas moeniis et praesidiis circumcincta necessariis*”, orașul ar fi o așezare înconjurată de ziduri, spre deosebire de târgurile (*oppida*), deschise, cu statutul lor instituțional și funcțional distinct, în care preocupările agricole jucau un rol preponderent. Deci, din punct de vedere juridic, zidurile, incinta, constituiau elementul care distingea orașul de târg sau de sat. Orașul era conceput ca antipod al satului, comunitatea urbană era — prin statutul ei — opusă comunității rurale, căci ea practica, în majoritatea ei, alte ocupații decât agricultura și anexele ei. În realitate însă, prin expansiunea lor teritorială, prin hinterlandul lor agricol, deci spațiul lor rural, și prin proprietățile agricole ale orașenilor, centrele urbane, închise și supraaglomerate, încadrau organic și — într-o măsură indefinibilă — activități agricole, ponderea căzând însă asupra preocupărilor distincte de cele practicate cu precădere în mediul rural, adică a meșteșugurilor organizate în bresle, a comerțului și, în unele cazuri, a mineritului, ca ocupații de bază. Este vorba de cazul unor orașe ca Brașov și Cluj, Sibiu și Bistrița, Sighișoara, Baia Mare, Oradea, Mediaș și altele.

Factorul demografic a jucat un rol important în raporturile cu lumea rurală, orașul continuând să exercite în permanență asupra satelor o atracție specifică. La început, raportul populație-teritoriu era mai echilibrat și problema densităților urbane nu era acută. Treptat însă, odată cu evoluția demografică într-un spațiu relativ fix, orașul devine aglomerat. Perimetrul *intra muros* trebuia să ofere condiții de trai și de muncă unui număr de locuitori în creștere, prin spor natural sau migrație din mediul rural, cu precădere, dar și din cel urban, înspre orașe; sau în scădere, datorită efectelor factorilor militari, climatici sau poluării microbiene, care au jucat un rol important, deseori nefast, la sfârșitul secolului XVI și în secolul al XVII-lea.

Clujul număra circa 8.200 locuitori la 1593, iar în 1660 circa 10.000 de locuitori *intra* și *extra muros*. Populația Brașovului din cele patru cvartale număra în anul 1510 circa 9.050 de suflete, circa 11.600 de suflete în anul 1580 și circa 11.250 de suflete în anul 1679. Sibiuul dispunea de 1.311 unități impozabile în 1510, deci avea vreo 6.500 de locuitori, iar Bistrița, circa 3.500 de suflete la 1510 și circa 4.800 la 1586, în timp ce Sighișoara număra circa 3.200 de locuitori la 1567 și vreo 5.000 la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cifre relativ reduse, ale unor centre urbane de dimensiuni medii pentru acele

vremuri, care reflectă însă o relativ mare densitate pe ha, dacă calculăm raportul dintre populație și teritoriu.

Calculule aproximative privind evaluarea spațiilor interioare ale unor orașe din Transilvania în perioada studiată indică pentru Sibiu o suprafață de circa 73 ha; pentru Cluj, de circa 50 ha; pentru Brașov, de circa 42 ha, iar pentru Bistrița, de circa 38 ha. Raportul dintre populație și teritoriu, adică densitățile urbane au atins, în secolul al XVI-lea: la Brașov circa 270 de locuitori pe ha; la Cluj, circa 160 de locuitori pe ha; la Bistrița peste 110 locuitori pe ha și la Sibiu, peste 80 de locuitori pe ha, populații urbane îngrădite în spații limitate¹.

Viața orășenilor nu se desfășura exclusiv în cadrul orașului. Insularitatea orașelor era limitată: contactul productiv, cu mediul înconjurător natural, se făcea în afara zidurilor, unde orașul sau particularii dispuneau de pământuri arabile, de fînațe, vii sau grădini — grădini existau și în interiorul unor orașe, ca Brașov, Cluj sau Bistrița —, sau de elesteie și păduri păzite de *custodes* sau *tutores silvae*. Preocupările agricole subsidiare ale unei părți — și nu neînsemnate — din populație obligau la un contact aproape cotidian cu zonele agricole externe, dobîndite pe măsura expansiunii teritoriale a orașului, a extinderii hotarului său prin dani, cumpărări, zalogiri, revizui de hotare sau violență chiar și care, sprijinite de puterea centrală, au dus la lărgirea hotarului comunal în folosul populației ce practica și creșterea vitelor sau viticultura. Două exemple. Clujul dispunea în secolele XVI—XVII de ogoare, vii, păduri, pășuni, mori, livezi, iazuri, fînețe. Pe pământurile comunale pășteau vitele orășenilor, pădurile ofereau lemne de foc, ghindă pentru porci și material de construcție; produsele viilor se vindeau în oraș. Orașul posedea însă în perioada studiată și 11 sate, datoare cu rentă în bani și produse, care erau vîndute și acopereau o parte din cheltuielile municipiului. Brașovul avea 9 sate, plus 2 (Tohan și Zărnești) ce aparțineau unei biserici din oraș.

În același timp, bunurile rurale formau o parte din avutul orășenilor. Numeroși cetățeni, mai ales meșteri breslași, sînt amintiți în protocoalele sau registrele de conturi ale orașelor, ca proprietari de *hereditates campestris* și *allogia*, deci de pământuri arabile, apoi de vii, grădini, lucrute deseori de jeleri (*inquilini*) plătiți cu ziua, de țărani români, unguri sau germani din satele limitrofe sau de locuitorii pauperi ai orașelor, care arendau mici loturi de la proprietarii funciari urbani.

Utilizarea fondului funciar comunal era riguros reglementată de autoritățile municipale. Statute de drept municipal, norme de drept săsești ș.a.m.d. fixau prevederi cu privire la utilizarea terenurilor agricole comunale. Statu-

¹ S. Goldenberg, *Urbanization and environment. The case of medieval towns in Transylvania*, în vol. *Urbanization und human environment. Social and historical studies*, București, 1973, p. 16. Vezi și P. Niedermayer, *Dezvoltarea urbanistică și arhitectonică a unor orașe transilvănene din secolul al XII-lea pînă în secolul al XVI-lea*, în *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare din România... Naționalitatea germană*, București, 1976, p. 145, în care oferă următoarele cifre: pentru Sibiu — 73,4 ha; pentru Bistrița — 38,1 ha și pentru Brașov — 42,9 ha. Indoindu-ne de posibilitatea de a stabili exactitatea absolută a spațiului urban, a perimetrului exact al orașelor transilvănene în secolul al XVI-lea, am utilizat, pentru unele centre, cifre aproximative, apropiate de cele indicate în lucrarea lui Niedermayer.

tele din Sibiu (1547)², ca dealtfel și „*Das Eigen — Landrecht*“³, stabileau măsuri și sancțiuni în legătură cu folosirea terenului agricol (*fundus*) sau a fînațelor, zălogite de către orașeni, sau arendarea unor loturi; apoi, normele de vînzare a unor gospodării, vii, grădini, ogoare, livezi sau eleștee⁴. În statutele Clujului (1508)⁵ se interzicea străinilor să-și pască vitele pe teritoriul rural al orașului, se prevedeau sancțiuni pentru cei ai căror porci sau vite erau găsite în grădini sau vii⁶; se aplicau sancțiuni severe (tăierea „*mediae manus*“) pentru cei care își însușeau fînul neclădit pe cîmp⁷. Dealtfel, fînațul orașului era divizat în cinci părți, după cele 5 cvartale și pus la dispoziția orașenilor posesori de vite și cai, în porții proporționale cu mărimea impozitului achitat. Și statutele din Sighișoara (1608)⁸ aplicau măsuri severe orașenilor ale căror capre erau găsite în grădini de fructe sau zarzavaturi⁹, ai căror porci circulau prin livezi¹⁰ și prevedeau totodată pedeapsa cu închisoarea pentru acest delict. Situații similare pot fi întîlnite și în cazul altor orașe medievale ale Transilvaniei.

Este imposibilă, din cauza penuriei informațiilor, stabilirea aportului în aprovizionarea cu alimente sau materii prime a sectorului agricol comunal și a celui particular. În orice caz, ponderea produselor agricole furnizate de terenurile rurale ale orașelor sau ale orașenilor pare (mai ales în domeniul viticol, apoi în cel al aprovizionării cu zarzavaturi, cu lapte sau carne) relativ apreciabilă. Ele nu acopereau însă nici pe departe cerințele unei populații ale căror ocupații erau meșteșugurile, comerțul, necesitățile celor care aveau preocupări administrative sau intelectuale, pe cele ale plebei urbane. Dacă târgurile reușeau să acopere cu produse proprii o mare parte a nevoilor alimentare cotidiene, sau de altă natură, orașele autonome, *respublicae*, erau obligate să apeleze într-o mare măsură, pentru asigurarea subzistenței populației, la lumea exterioară. Producția agricolă proprie completa nevoile, dar nu putea asigura o aprovizionare ritmică integrală a orașenilor. Lumea din satele cu populația lor iobagă sau liberă, situate de regulă la o distanță pînă la cîteva zeci de km — numai în zilele de târg sau de bîlci se venea și de la distanțe mai mari — asigura hrana orașului și existența orașenilor depindea într-o bună măsură de aceasta. Mărimea și ponderea afluxului sînt însă imposibil de stabilit.

Satele, domeniile feudale, aprovizionau orașul cu surplusurile lor, prezența lumii rurale ca factor economic, în cadrul relațiilor de marfă—bani se face, fără întrerupere, simțită la oraș. Economii lor se întrepătrund, se completează sau se compensează deseori.

² *Statuta et constitutiones municipiorum Transylvaniae ab antiquissimis temporibus usque ad finem saeculi XVIII*, în *Corpus statutorum Hungariae municipalium*, t.I, Budapesta, 1885 (în continuare citat: C.S.).

³ *Das Eigen-Landrecht der Siebenbürger Sachsen*, ediție facsimilată a celei din 1583, München, 1973, 3, IV, p. 123.

⁴ *Das Eigen-Landrecht* ..., 3, V, p. 133.

⁵ C.S., p. 176—181, art. 10.

⁶ C.S., p. 176—181, art. 21.

⁷ C.S., p. 176—181, art. 42.

⁸ C.S., p. 551—556.

⁹ *Ibidem*, art. 35.

¹⁰ *Ibidem*, art. 37.

Prin numeroasele sale branșe meșteșugărești orașul a devenit totodată și dehușul unor materii prime ale economiei agrare (piei, lînă, in, cînepă, ceară, seu etc.), dar și un punct de atracție ca centru de schimb și furnizor de mărfuri. O mare varietate de sortimente de produse ale economiei agrare sînt vehiculate, cumpărate, consumate. Nu știm ce și cît intra în consumul individual, fiindcă nu s-au păstrat informații în acest sens. Registrele urbane de socoteli, registrele vamale și alte surse oferă totuși tabloul unei game largi de produse desfăcute pe piețele orașelor Transilvaniei, cu date extrem de importante pentru studiul geografiei alimentației: cereale și alimente, adică grîu, ovăz, orz, arpacaș, slănină, mied și produse de mied, miere, unt, brînză, caș, ouă, făină, pîine, cozonac, rachiu, ulei de in, untdelemn, diferite sorturi de pește proaspăt și sărat, vin, cîrnaț, castane; animale mici și mari, fin, materii prime (plante industriale, metale, seu, ceară etc.), produse meșteșugărești confecționate de numeroasele bresle, cu peste 40 de specialități, produse ale meșteșugarilor de la sate, ca și cele de import: îmbrăcăminte și încălțăminte, zeci și zeci de soiuri de postavuri, de țesături și pînzeturi, mătase și fire de mătase, cămăși, mănuși, ciorapi, pieptari, căciuli, pînteni, curele, chimicale (inclusiv coloranți), plăpumi, saci, poloboace, unelte agricole, fier, șindrilă, spițe, țesale, lacăte, osii, cuie, apă tare, sulf, pergament, hîrtie, mărunțișuri; accesorii pentru casă: geamuri, mese, scaune, oglinzi, sfesnice, orologii, ceasornice, cupe, pahare, farfurii în special din cositor, articole de toaletă inclusiv săpun, medicamente, instrumente de scris, cărți; mirodenii și spițerii, obiecte din metale prețioase, din alamă și cositor, arcuri etc., solicitate de o numeroasă clientelă¹¹. Vîndute și cumpărate *intra muros*, în piețe specializate, pe străzile ce serveau și ca loc de depozit pentru mărfurile aduse din alte țări, sau în numeroasele dughene și ateliere.

Autoritățile municipale s-au văzut obligate să intervină în domeniul schimbului fluctuant, pe care cataclismele naturale frecvente în secolele XVI—XVII (inundații, secetă, foamete, cutremure etc.) sau războaiele endemice, ca și alți factori puteau să-l bulverseze. Un factor important însă în politica comercială a municipalităților a fost pericolul unei priveri a aprovizionării păturii mai paupere de către intermediarii instăriți, care puteau achiziționa cantități mari de produse, în special alimente, pentru a le vinde, în momente dificile, la prețuri de speulă. În consecință, conducerea orașelor a elaborat norme de reglementare a circulației mărfurilor, fixînd prin statute și ordonanțe cadrele comerțului intern urban, condițiile de depozitare, de cumpărare și de vînzare. Cu scopul, între altele, de a pune în contact direct pe vînzătorul indigen sau străin, pe țărani sau pe negustorii străini, cu clientela din cadrul orașului.

Ne limităm la cîteva exemple pentru ilustrarea acestei politici vizînd reglementarea aprovizionării populației din orașele transilvănene, Statutele

¹¹ Lista mărfurilor vehiculate și intrate în circuitul comercial, în aprovizionarea orașelor, este mult prea mare pentru a putea fi redată exhaustiv. Sortimentele se găsesc înregistrate în socotelile — nepublicate — ale orașelor Cluj și Bistrița, în Socotelile orașelor Sibiu și Brașov, publicate parțial în: *Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus den sächsischen Archiven*, vol. I., P.1 (1380—1516); *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation*, Sibiu, 1880 și *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, vol. I—III, Brașov, 1886, 1889 și 1896; apoi în registrele vamale, nepublicate, ale Clujului, Sibiului și Brașovului din secolele XVI—XVII, în testamente, inventare, „limitații”, registrele comerțului cu postavuri, vectigale etc.

Olujului din 1584¹² interziceau negustorilor străini să vîndă la Cluj altora, decît clujenilor; locuitorilor, să iasă în întîmpinarea celor ce vindeau grîu, ovăz, orz, păsări etc.; fixau „în fața porții“ orașului, locul în care să se vîndă lemne și fin; impuneau termenul de 3 zile pentru vînzarea fructelor aduse cu căruțe sau sanii.

Și în ordonanțele municipale din 1608 ale orașului Sighișoara¹³ se interzicea să se meargă în întîmpinarea carelor cu grîne, deci achiziționarea lor în afara orașului¹⁴, sau să se cumpere, cu carul, grîu, ovăz sau sare în ziua de joi, dimineța¹⁵. Statutele din Brașov (1602)¹⁶ ordonau ca nimeni să nu poată vinde în același timp, în prăvălie și pe piață, mărfurile sale, iar ordonanțele anterioare, din anul 1577¹⁷, asigurau libertatea vînzării de pește sărat, ca și de vite, numai în două zile de tîrg¹⁸, interzicîndu-se totodată exportul de caș, brînză și unt¹⁹, de piei de capră și de berbec²⁰, sau importul de postav cenușiu²¹, cu excepția bîlciurilor, probabil pentru a sprijini producția locală a acestui postav. Totodată se decidea ca tot ceea ce se aduce în piață să poată fi cumpărat de locuitorii din Brașov, după necesități, pînă sîmbătă la 9 h. și numai după aceea vînzarea să fie liberă și pentru alții²². Articolul VI al statutelor din 1606²³ interzicea străinilor să cumpere fructe în piață, obligîndu-i să le achiziționeze numai de la orașeni. În același timp se interzicea celor din suburbii (Șchei, Blumăna) să aibă prăvălii în oraș. Statutele din Sibiu, din 1698²⁴ opreau aprovizionarea liberă, în exteriorul orașului, cu ceea ce se aducea pe piață.

Se fixa cu strictețe — deși dispozițiile autorităților urbane au fost, uneori, ca orice dispoziții, încălcate — statutul vînzătorilor și al negustorilor străini, de care depindea în mare măsură aprovizionarea orașelor și subzistența orașenilor. La Brașov se stabileau normele de depozitare și de vînzare ale mărfurilor negustorilor greci²⁵, se interziceau afacerile cu străinii, — cu excepția zilelor de bîlci²⁶. La insistențele orașenilor în legătură cu faptul că negustorii greci și alți negustori străini desfăceau mărfurile lor numai trei zile și cu ridicata, astfel că cei săraci nu le puteau cumpăra, deși aceștia le vindeau mai ieftin decît negustorii din oraș, magistratul a prelungit termenul la 7 zile și a extins vînzarea la toți orașenii²⁷. Statutele din 1602 fixau străzile (*Kloster Gasz* — str. Mănăstirii și *Purzengasz*) unde puteau fi găzduiți negustorii din Țara Românească și Moldova și un termen de 14 zile²⁸,

¹² C.S., p. 197—199.

¹³ C.S., p. 551—556.

¹⁴ *Ibidem*, art. 11.

¹⁵ *Ibidem*, art. 10.

¹⁶ C.S., p. 548—550, art. 14.

¹⁷ C.S., p. 539—542.

¹⁸ *Ibidem*, art. 1.

¹⁹ *Ibidem*, art. 3.

²⁰ *Ibidem*, art. 10.

²¹ *Ibidem*, art. 5, 7, 9.

²² *Ibidem*, art. 3, 4.

²³ C.S., p. 550.

²⁴ C.S., p. 578—595, art. 13.

²⁵ C.S., 1557, p. 539—542, art. 11.

²⁶ *Ibidem*, art. 14.

²⁷ C.S., 1597, p. 246.

²⁸ C.S., p. 548—550.

iar pe negustorii din Șchei îi obligau să depoziteze vinul adus din Țara Românească, în butoiașe sau pe cai, în pivnița orașului și acolo să-l vîndă. Și la Cluj (1584)²⁹ negustorii din Brașov, Lugoj și Caransebeș, care veneau cu pește în oraș, erau obligați să-l vîndă timp de 3 zile în butoiașe deschise și cu amănuntul. Juzii pieții și inspectorii controlau utilizarea unităților de măsuri și greutate puse la dispoziția negustorilor străini de către autoritățile urbane. În orașele săsești s-a încercat chiar impunerea unor unități de măsură și greutate uniforme (*uniformis mensura ulnarum et ponderum*)³⁰.

Orașul nu a renunțat, prin urmare, la măsuri care să permită un control eficace asupra modului în care se realiza aprovizionarea locuitorilor cu mărfuri aduse din altă parte. În unele cazuri, ca la Sighișoara în 1608³¹, desfacerea cu amănuntul a vinului a fost preluată de către oraș, în vederea acoperirii „multelor și grelelor datorii”, fixîndu-se și 3 locuri, în care să se vîndă vin, unul în Cetate, două în Orașul de Jos. La Cluj³² se interzicea orice vînzare în ziua de miercuri, la fel și joi pînă la ora 8, iar duminica și de sărbători nu se deschideau porțile orașului și prăvăliile rămîneau închise.

Măsurile preconizate de municipalități, privind reglementarea aprovizionării orașelor, dictate de circumstanțe obiective, de nemulțumirea populației față de abuzuri și de speculă, au generat spiritul de control al aprovizionării, al comerțului pe piețele urbane și le-au determinat să urmărească realizarea contactului direct, a vînzării neintermediate, dintre vînzători și cumpărători. Acestea puteau fi aplicate însă numai în zilele obișnuite. În timpul bîlciurilor (*nundinae liberae*), cînd comerțul era liber, ordonanțele și prescripțiile autorităților municipale își pierdeau parțial eficacitatea sau încetau să fie în vigoare. Marele negoț, comerțul de import și de tranzit nu putea fi încorsetat în ordonanțele municipale, el scăpa adesea de sub controlul lor, căci depășea, prin însăși natura sa, cadrele restricțiilor municipale.

După o relativă stabilitate a prețurilor în secolul XV, așa cum ea rezultă din puținele și precarele informații documentare din acest veac, Transilvania a cunoscut în secolele XVI—XVII o proliferare a semnelor monetare de o valoare minoră și o creștere vertiginoasă a prețurilor aproape la toate produsele. Intensitatea acestei dinamici ascendente nu a fost uniformă, ea a cunoscut fluctuații, încadrată, dealtfel, cu trăsături specifice, în fenomenul general al urcării prețurilor pe plan european. În secolul al XVI-lea, după o relativă stabilitate a prețurilor în primele patru decenii, se poate constata o urcare în anii 1550—1570, urmată de o ascensiune bruscă și masivă în ultimele trei decenii ale veacului, continuată apoi în secolul următor, cu o ușoară revenire în deceniul al treilea al secolului al XVII-lea — datorată fără îndoială politicii economice a lui Gabriel Bethlen —, și apoi cu o tendință constantă aproape, de urcare, pînă la sfîrșitul secolului, determinată dealtfel și de dificultățile deosebite prin care trecea Transilvania în acea perioadă. Cîteva exemple. La sfîrșitul secolului XVI prețul grîului a crescut, față de cel de la începutul secolului, de aproape 8—10 ori; cel al ovăzului a crescut în a doua jumătate a secolului XVII aproape cu 300%. Urcarea a fost com-

²⁹ C.S., 1584, p. 197—199.

³⁰ C.S., Sibiu, 1546, p. 516—517 și 1557, p. 526.

³¹ C.S., p. 551—556, art. 12 și 13.

³² C.S., 1584, p. 197—199.

parativ mai reduse la vite, porci, păsări, la carne în general, dar sensibilă la animale mici (200—250⁰/₀), la grăsimi animale și vegetale (200—350⁰/₀ în 1600 față de 1500). Paralel se desfășoară procesul de urcare continuă a prețurilor unor produse meșteșugărești care, uneori — probabil datorită urcării prețului materiilor prime — a întrecut dinamica creșterii produselor agricole.

O triplă politică a prețurilor a încercat să stăvilească sau să dirijeze mecanismul prețurilor. Rezultatele privite *à longue terme* au fost însă lipsite de eficiență. Este vorba despre politica de prețuri a breslelor, despre politica de prețuri a administrațiilor municipale și despre reglementarea dietală a prețului produselor meșteșugărești, a unor materii prime și mai puțin a celor agricole, ce impunea „plafonarea” lor prin acte numite „*limitationes*” (cele mai complete datează din anii 1556, 1560, 1571, 1605, 1627 și 1642 — aceasta fiind de fapt ultima „*limitație*” din secolul XVII). Cea din 1556 include prețuri maxime la produsele a 17 meșteșuguri, cea din 1571 — a 20 de meșteșuguri, iar cea din 1630 — a 30 de meșteșuguri³³.

Autoritățile urbane nu au putut fi indiferente față de un fenomen economic care afecta viața cotidiană a orașenilor. Imixtiunea lor în stabilirea unor prețuri maxime la produsele meșteșugărești desfăcute în perimetrul orașului sau intrate în circuitul de schimb dintre oraș și satele mai apropiate sau mai îndepărtate, urmărea de obicei punerea de acord a prețului produselor artisanale cu cele ale materiilor prime și produselor agricole, necesare breslelor în special și populației în general, adică o apropiere a prețului de valoare, de fapt, o încercare de menținere, iluzorie, a prețurilor vechi. Astfel, la Cluj, la plîngerea împotriva olarilor, care vînd prea scump cahlele și oalele, autoritățile urbane au decis ca olarii să vîndă produsele lor cu același preț ca înainte, „la fel pentru cei săraci, ca și pentru cei bogați, fără vreo părtinire”³⁴. Se interzicea butnarilor să ceară pentru legatul butoaielor un preț mai mare decît cel stabilit³⁵. Întrucît brutarii au fost acuzați că nu fac suficientă pîine și că vînd pîinea cu preț dublu, chiar „în perioade de ieftinătate”³⁶, autoritățile urbane impun măsuri severe, ca și în cazul cizmarilor care încalcă prețurile maxime fixate de senatul orașului și vînd mai scump produsele lor³⁷.

La protestul populației împotriva cizmarilor și a lăcătușilor, consiliul municipal ordonă ca ei să nu ceară pentru produsele lor „peste valoarea justă și potrivită”³⁸, după ce cu cinci ani înainte, în 1564, ordonase cizmarilor, fierarilor, căruțarilor și tăbăcarilor să-și desfacă produsele „la un preț just și potrivit”³⁹, amenințîndu-i, în caz contrar, cu amenzi, iar pe cizmari, cu abrogarea privilegiilor lor privind monopolul vînzării. Cînd asemenea admonestări nu au ajutat și cei implicați nu se declarau dispuși să vîndă la prețurile fixate, municipalitatea acționa drastic, ca în cazul breslei măcelarilor, anulînd, în 1598, privilegiul lor de a desface, în exclusivitate, carne și

³³ *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae*, vol. I—VII, Budapesta, 1875—1881, passim.

³⁴ Hotărîrea din 24 august 1561, în *Decretum dominorum centumvirovorum*, ms., p. 133, Arh.Stat. Cluj-Napoca.

³⁵ *Op. cit.*, p. 220 (1564)

³⁶ *Protocoloalele orașului Cluj, 1585—1605*, p. 192 (26 iunie 1592), Arh.Stat. Cluj.

³⁷ *Decretum* ... p. 113 (22 febr. 1561 și 13 aug. 1561).

³⁸ *Decretum* ... p. 256 (1569).

³⁹ *Decretum* ... p. 226.

permițind ca „oamenii de orice fel să vină din afară, în târg și să vîndă carne duminica, potrivit cu nevoile pieții”⁴⁰. Dimpotrivă, atunci cînd concurența măcelarilor externi, în condițiile unei desfaceri normale a cărnii de către măcelarii brașoveni, la prețurile stabilite de municipalitate, depășea limitele, periclitînd interesele acestora, magistratul a impus în 1698, la cerea breslei, celor 25 de măcelari români (probabil din Șchei) să vîndă carne numai duminica și în cantități fixate de conducerea orașului⁴¹.

Carnea, prin importanța ei în alimentația cotidiană, era un obiect anual de dispută între autoritățile municipale și măcelari. Unii dintre aceștia din urmă erau și negustori de vite, îngrășau vite pentru export, realizînd în anii buni, cînd hrana vitelor era ieftină, beneficii mari. Ei urcau prețul la carne, profitînd de reducerea numerică a disponibilului de vite. La Cluj, de pildă, în loc să respecte prețul de 1 dinar fontul (livra), ei cereau un dinar și jumătate^{41a}. Amenințarea cu abrogarea monopolului lor de vînzare și admiterea nelimitată a vînzării de carne de către măcelari străini au fost măsuri care trebuiau să-i determine pe măcelarii din oraș să se supună deciziilor magistratului urban. Creșterea generală a prețurilor a avut însă ca urmare și o urcare a prețului cărnii și municipalitatea s-a văzut obligată să accepte urcarea prețului, de la 1 dinar fontul, la 1 dinar și jumătate trei sferturi de font, pentru ca, în cele din urmă, la refuzul măcelarilor de a vinde carnea la prețul stabilit, să aprobe ca „oamenii de orice fel să vină din afară la târg și să vîndă carne duminica, potrivit cu nevoile pieții”⁴². La Sighișoara, peste un veac, în anul 1690, magistratul constată mari fraude în desfacerea cărnii, care este necomestibilă, provine de la vite bolnave și se vinde cu 3 dinari în loc de 2 dinari fontul. Și în acest caz se fixează prețuri maxime în raport cu calitatea cărnii și se aplică sancțiuni severe⁴³.

Politica de prețuri a autorităților municipale se lovea de politica de prețuri a breslelor și de cea a dietei, care reflecta interesele nobilimii. Pe de o parte, autoritățile urbane căutau să evite nemulțumirea populației; pe de altă parte ele trebuiau să țină cont de postulatele meșteșugarilor, care în același timp nu doreau să stîrnească protestele nobilimii la dietă împotriva meșteșugarilor orășeni, în legătură cu nerespectarea „limitațiilor” de către aceștia. Autoritățile municipale își dădeau bine seama că se găseau într-un cerc vicios, din care nu puteau ieși, în condițiile de concurență a trei categorii de interese și de prețuri: cele ale populației urbane în general, cele ale lumii artizanale urbane și cele ale clasei nobiliare. Și, erau conștiente de cauzele acestei situații: țărani nu vindeau produsele în conformitate cu „limitațiile”, meșteșugarii nu-și puteau procura materiile prime la prețurile fixate și de aceea nu respectau nici ei prețurile maxime, iar tendința generală de urcare a prețurilor lovea în populația urbană, prin prețurile sporite atît ale produselor meșteșugărești, cît și a celor ale economiei agrare.

Autoritățile orășenești stabileau și prețurile maxime la produsele aduse de țărani în oraș: prețurile la carne de porc, de oaie, de berbec, la diferite

⁴⁰ Protocoalele . . . , p. 313 (1598 mai 3).

⁴¹ Doc. din 1698 februarie 8, în *Verzeichnis der Kronstädter Zunfturkunden*, în *Festschrift gelegentlich des Gewerbetages . . . August 1886*, Brașov, 1886, p. 9.

^{41a} Protocoalele . . . , p. 61 (1588).

⁴² Protocoalele . . . p. 313 (1598 mai 3).

⁴³ C.S., 1690, p. 576—577.

sortimente de pește, la mied, găini, cocoși, găște, iepuri, porci, potârniche, ovăz, orz, arpacas, ulei de in etc. Nu cunoaștem rezultatele acțiunii dispozițiilor autorităților municipale asupra nivelului prețurilor produselor agricole; insuccesul periodic în fixarea prețurilor maxime la produsele meșteșugărești ne face să presupunem că și fixarea prețurilor maxime ale produselor agricole era de multe ori iluzorie, lipsită de eficiență. Temporar, ea stăvilea urcarea prețurilor, inevitabilă în cadrul urcării lor generale și aducea satisfacție cerințelor populației urbane. Încercările repetate de a impune așa-numitul *justum pretium* rămâneau, în condițiile structurii schimbului de atunci dintre oraș și sat, ale intereselor divergente dintre orașenime și feudalitate, cât și ale realităților politico-economice, simple deziderate, neaplicabile în practică. Succesele erau de durată efemeră, ca și în cazurile de apărare a orașeanului de speculă și fraudă, prin exercitarea controlului sau prin măsuri represive. Condițiile politice și economice specifice îngreunau sau făceau imposibilă realizarea teoreticului „bine obștesc” în domeniul aprovizionării populației urbane.

S. GOLDENBERG

VERPFLEGUNG UND PREISPOLITIK EINIGER SIEBENBÜRGISCHER STÄDTE IM 16.—17. JAHRHUNDERT

(Zusammenfassung)

Die Erforschung der Frage der Verpflegung und Preispolitik einiger siebenbürgischer Städte im 16.—17. Jahrhundert setzt das Studium der Beziehung zwischen der Stadt und dem agraren Hinterland, der Bedeutung des demographischen Faktors und des Gewichts der landwirtschaftlichen Beschäftigung der städtischen Bevölkerung voraus. Es werden die Versorgung mit Lebensmitteln und Rohstoffen, die Rolle der Stadt als Absatzmarkt landwirtschaftlicher Produkte, die Regelung des Warenaustausches in den wichtigsten siebenbürgischen Städten, das Gewicht der Munizipalverfügungen betreffend die Versorgung der Städte, die städtische Preispolitik, die Massnahmen der Zünfte und Stadtverwaltungen sowie die Verfügungen der Landtage analysiert.